

Fig. 3 vertoont in A een tak, die sterk gebloeid heeft en nu bij de litteekens slapende knoppen tot ontwikkeling heeft gebracht (bij 1, 2, 3 en 4), terwijl tak B, die niet gebloeid heeft, uit normale okselknoppen bebladerde takjes heeft gevormd en bij de litteekens geen spoor van ontwakende knoppen vertoont. Opvallend is de stevige bouw van de iepenbladeren, die uit slapende knoppen komen (bij 1).

Amsterdam

M. PINKHOF.

Naschrift: 27 Mei waren de takken reeds omhuld door de zich ontwikkelende jonge blaadjes.

DE VOGELS VAN NOORDWIJK IN 1917.

ANGS de Spreeuwenlaan heerscht steenuilvreugd, zwaar ademend nadert een ransuil, die zwaar ademend weer verdwijnt, een late merel scharrelt nog wat in de rhododendrons om beter te zitten voor den nacht; het waterhoen op den vijver lokt in den achtersten, donkeren hoek; in de verte schreeuwt een reiger, die langzaam dichterbij komt....

't Huis van den tuinman schijnt tegen den rossig oplichtenden, westelijken hemel in vlam te staan; aan den anderen kant beschijnt de maan het en grillige boomschaduw teekenen den oostmuur als een muur met rasterwerk.

De reiger nadert snel en onverwachts verschijnen, wild schreeuwend, twee enorme wiekenparen boven het stille watervlak; tusschen het schreeuwen door zwenken de gevaarten tegen het rossige licht met geluid, als het ruischen van heel zware zij en de maanlichtspiegel in den vijver weerkaatst de donkere gestalten. Machtig wieken ze daar rond, doodstil, in het maanlicht van de nacht, tot ze verdwijnen en hun schreeuw zich verder en verder verwijderd over de dennen en het eikenhout....

't Is doodstil, de maan schijnt helder, de sterren schitteren, geen wind; donker staan sparren, eiken en beuken, helder daar achter de avondlucht.

Maar niet lang na hun verdwijnen is alles verkend, de rauwe geluiden echoën weer tegen den vijverheuvel en langzaam zwenken, stijgen en dalen ze tot na drie wijde cirkelbogen de dennen zijn bereikt.

Het is een week later en de reiger heeft intusschen plannen gemaakt voor het inrichten van zijn huis. Een paar merels fluiten melodieuze, hoogerop in de toppen der boomen zingen onstuimig de zanglijsters en één voor één schieten ze, schokkend neerdalend, de rhododendrons in; de houtduiven rusten al in de dennen, het waterhoen op den vijver lokt, eeuwig onvermoeid, zoolang de maan maar schijnt.

Als alles stil is, wiekt een reuzengevaarte uit de sparrentakken op en strijkt neer in den nesttop. En dan krijg ik één der zeldzaamste schouwspelen te zien, die ik ooit bijwoonde:

Zwaar stijgt het dier op en na enkele slagen is de andere sparrentop bereikt en strijkt het daar in neer. De takken geven mee en een oogenblik schijnt het of 't lichaam tegen de heldere lucht zijn evenwicht verliezen zal, maar dat is kort, en tusschen de takken door beweegt een kop op langen nek zich langzaam links en rechts. 't Dier schijnt onrustig en iets van plan te wezen.... De takken buigen en eigenaardig passend bij de nachtelijke stilte sluipt de figuur omzichtig door het takwerk, tot hij tot het nest is afgedaald. Donker staan de sparren nog in het maanlicht; tusschen hen volgt nu takgekraak en na kort gescharrel verschijnt het dier naar buiten toe, terwijl krachtige vlerken de takken doen zwaaien.

De vogel strijkt neer in zijn eersten top en komt na kort gescharrel daar, weer terug op het nest. Gekraak en takgeknep volgt, uitwerpselen kletsen en weer zwaait het gevaarte terug; maar weer volgt ruischen van heel zware zij en het takgekraak neemt toe; af en toe dwarrelen

brokstukken naar beneden, die dunne, doode staken af doen knappen en beneden vallen ze dan dof neer. Dan »korrt« 't waterhoen tevreden, als antwoord dat het veilig is, dan rammelt een onrustige lijster in de rhododendrons.

Toen de schemering inviel, miauwde een kat en boven den vijver zwenkte een steenuil; daarna kwam er nog eenmaal een uil langs, een grootere. De maan stijgt hoger, zoodat de grond doorsneden schijnt door het zwart en licht der schaduwen en open plekken; de vijverkant is nu een donkere band, die het lichte gras bijeenhoudt.

En ongestoord koldert de reiger, ongestoord vervolgt hij zijn bezigheden, dwarrelen zijn takstukken neer; zonder ophouden dringen toonen door van scholeksters en kiesten, van drukke wilde eenden, van kwakertjes bij Vos, van steenuil overal. Heel in zijn eentje heeft hij daar gewerkt, zonder soortgenoot, zonder compagnon, zelfs zonder vrouw.

Wat hij deed, wist ik dien avond niet; in mijn dagboek schreef ik: »Ik kreeg sterk den indruk dat hij zijn nest aan het verleggen was«. Toen ik den overvolgenden dag 's morgens vroeg terugkwam, was de reiger er ook en hij haalde een tak van den grond en bracht dien boven voor zijn nieuwe nest, dat lag in den top waar hij het eerst vandaan kwam¹⁾.

Mijn reiger had zijn nest versleept in het maanlicht van den voorjaarsnacht. Deze merkwaardige gebeurtenis vond plaats in den avond en misschien ook wel nacht en nanacht van den 3den April; zes dagen later, dus 9 April, lag er op dit nest, toen een enorm hooge, buitengewoon ruwe warwinkel van takken en takjes, het eerste blauwe ei.

Ik geef hier een opstel over de Vogels van Noordwijk in 1917 en ik vermoed dat van deze behandeling van de toe- of afname der broedvogels, ook verwacht wordt de behandeling van de redenen der toe- of afname en vooral de invloed van den strengen winter 1916-'17, waarom ik deze dus bespreken wil. Dat deze invloed zich over het algemeen krachtig heeft doen gelden, is reeds gebleken uit de vele mededeelingen in dit tijdschrift, niet alleen betreffende vogels, maar ook betreffende hommels en andere insecten. Ik wil echter hier niet de tientallen, meest door honger omgekomen en voor een groot deel ook door roofdieren afgemaakte vogels opsommen, maar liever vergelijken de gedragingen der broedvogels in de laatste jaren. En dit gedragverschil in de laatste jaren heb ik getracht aan te toonen in:

1°. den zang van de winter-overblijvers. 2°. de aankomst der trekvogels. 3°. het nestelen en broeden. 4°. het aantal der broedvogels.

Over den zang der winter-overblijvers heb ik in het voorjaar van 1917 ruim gegevens verzameld, maar in 1916 was ik van de schoonheid van dezen voorjaarszang nog niet zoo doordrongen, bovendien nam ik toen in den zelfden tijd minder waar en zoo komt het dat ik eigenlijk een betrekkelijk zeer klein aantal overtuigende data heb. Hieronder volgen enkele, die, zoo geen eerste, toch ook zeker niet laatste data zijn voor eersten zang.

Vogelsoort.	Zang in 1916	Zang in 1917.
Kneutje.....	5 Februari	18 Maart
Vink.....	20 Februari	12 Februari
Geelgors.....	12 Maart	14 Maart
Leeuwerik.....	6 Februari	19 Februari
Graspieper.....	17 Maart	18 Maart
Groote lijster.....	23 Januari	20 Februari
Zanglijster.....	14 Januari	2 Maart
Heggemus.....	23 Januari	18 Februari
Houtduif.....	29 Februari	24 Maart

¹⁾ Ik hield het dier voor ♂ waarom weet ik niet. Eigenlijk ligt het veel meer voor de hand, aan te nemen dat het een ♀ was.

DE VOGELS VAN NOORDWIJK IN 1917.

69

Hierbij heb ik nu, zoowel voor 1916 als voor 1917, de data van toevalligen zang weggelaten en ook alle data, waarbij het zeer in twijfel te trekken viel, of ik den vogel in kwestie niet eerder gehoord heb, doch het dan vergat aan te teekenen; dit geldt b.v. voor groenen specht in 1916, zoowel als voor merel e. a. De vinkdata zijn beide juist en zooals ik al in mijn vorige opstel in antwoord op Tollenaar's artikel aanduidde, een uiting van »levenslust« (?) van dat dier, (met als oorzaak waarschijnlijk de Oostenwind), die eigenlijk niet te pas kwam en vrij abnormaal was.

Van punt twee, de aankomst der trekvogels, valt meer te zeggen: In mijn trekartikel haalde ik al een en ander aan uit het artikel van den heer Drijver, getiteld »Een merkwaardig voorjaar«; volgens den heer Drijver had, zooals ik toen aanhaalde, de vroege trek een vrij regelmatig verloop, dus ook de aankomst der meeste weidevogels. Bovendien wees ik er toen reeds op, dat de terug- en doortrek in massa der bonte kraaien, kieften en reigers, op nagenoeg dezelfde data als in 1916 plaats vond.

Anders was het echter met de kleinere zangvogels, want terwijl de vertraging bij tureluur, grutto, enz. meest slechts enkele dagen bedroeg, steeg deze bij de kleinere, soms tot enkele weken, b.v. fitis, tjiftaf, roodstaart; een vaste regel is hiervan intusschen weer niet te maken, want roodborsttapuit, kwikstaart en klauwier b.v. arriveerden nagenoeg op tijd en koekoek, tapuit, duinsnor maakten weer ongeveer een week verschil.

Eenige regelmaat heb ik niet kunnen vinden; het is niet te zoeken in den tijd van aankomst, want de kwikstaart komt in Maart op tijd, de tjiftaf daarentegen veel te laat, de boerenwaluw in April weinig over tijd, de boompieper te laat.

Om deze aankomstverschillen duidelijk te maken, geef ik hier een lijst van de data der vogels, waarvoor ik ze heb kunnen vaststellen. Ik geef hier expres geen andere, in vele gevallen waarschijnlijk betere, dus vroegere data op van andere waarnemers, omdat ik van hen geen data over 1916 geven kan en de Noordwijksche Vogels uit 1917 alleen wil vergelijken met de Noordwijkers uit 1916 en niet met die van een andere plaats uit dat jaar.

Vogelsoort.	1915.	1916.	1917.
Wielewaal.....	29 April.	7 Mei.	20 Mei.
Boompieper.....		9 April.	22 April.
Kwikstaart.....			14 Maart.
Grauwe klauwier.....	9 Mei.		6 Mei.
Tjiftaf.....		19 Maart.	11 April.
Fitis.....	5 April.	19 Maart.	15 April.
Spotvogel.....	9 Mei.		17 Mei.
Grasmusch.....	2 Mei.	30 April.	29 April (?), 5 Mei.
Braamsluiper.....	1 Mei.	29 April.	6 Mei.
Tuinfluit.....	3 Mei.		6 Mei.
Duinsnor.....	23 April.	24 April.	2 Mei.
Nachtegaal.....		24 April.	29 April.
Roodstaart (spec.?).		19 Maart.	6 April.
Tapuit.....	28 Maart.	26 Maart.	6 April.
Paapje.....	14 April.		23 April.
Roodborsttapuit.....	22 Maart.	19 Maart.	24 Maart.
Boerenwaluw.....	17 April.	23 April.	24 April.
Gierzwaluw.....	1 Mei.	23 April.	1 Mei.
Nachtzwaluw.....		30 April.	
Koekoek.....	22 April.	22 April.	29 April.
Tortel.....	4 Mei.	7 Mei.	9 Mei.
Kwartel.....		21 Mei.	± 18 Mei.
Kievit.....	7 Februari	23 Februari.	17 Februari.
Tureluur.....	17 Maart.	12 Maart.	4 Maart.
Grutto.....		± 10 Maart.	14 Maart.

Punt 3 betreft het nestelen en broeden.

Een voorbeeld noemde ik al, n.l. dat van den reiger:

Hij droomde hardop van zijn vrouw (en dat is een zeker teeken van liefde) op 27 Maart en versleepte zijn nest in het maanlicht op 3 April; 7 April daalden er 's avonds minstens 3 reigers in de sparren neer, die daar heel vreemd hebben gescharreld; zonder dat te zien was wat ze uitvoerden, kreeg ik sterk den indruk van een paring. Op 9 April lag toen 's morgens het eerste blauwe ei op het nest.

In 1916 zat er op datzelfde nest, maar dan vóór het versleept was, op 25 Maart een reiger, die op 5 eieren broedde; dit verschil bedraagt minstens 19 dagen. Maar er zijn meer voorbeelden:

19 Maart 1916 wees een jachtopziener me een eend, die hij 16 Maart afjoeg van een nest met 17 en die eieren waren naar schatting minstens een week bebroed, zoodat dat dier met broeden begon minstens 25 Februari en op minstens 8 Februari dus zijn eerste ei gelegd moet hebben. In 1917 joeg ik mijn eerste eend, die nog aan het leggen was, van zijn nest met 9 eieren op 9 April.

De eerste groote lijster bouwde in 1917 op 5 April en den 11den April legde dat wijfje haar eerste ei; in 1915 had ik een klaar nest van groote lijster op 23 Maart en op 26 en 27 Maart zat de vogel er 's morgens op.

De gemiddelde datum van het eerste kievitse is 15 Maart (in 1915 op 17 Maart, in 1916 omstreeks 22 Maart, wat laat gevonden werd), in 1917 echter had mijn vriend's eerste kievit op 8 April 3 eieren.

Hoopen voorbeelden zou ik zoo kunnen opsommen, maar laat ik als sterk voorbeeld nog het volgende aanhalen:

Mijn eerste kneunest in 1917 vond ik op 12 Mei en dit nest werd verlaten; de eerste met eieren zag ik 17 Mei. In 1915 bouwde mijn eerste kneu op 23 April en in 1916 was ik, doordat ik logeerde in het Oosten, tot 29 April verhinderd nesten in het duin te zoeken, maar toen ik thuiskwam, werden me oogenblikkelijk 's avonds 1 leeuwerik¹⁾, 1 roodborsttapuit, en 3 kneuen gewezen en den volgenden dag wezen andere jongens me nog 2 roodborsttapuit, 1 merel, 1 graspieper- en 9 kneunesten. En uit het geval dat vogels, die gewoonlijk met broeden beginnen in de tweede helft van April, dus in den tijd dat de werkelijke koude in 1917 voorbij was, hun plannen uitstelden tot midden Mei en vele zelfs later, spreekt wel het duidelijkst de buitengewoon sterke inwerking van de koude op deze vogels.

De zang en aankomst geven voorbeelden uit den tijd, dat de kou nog heerschte of in ieder geval nog onmiddellijk te merken was; deze voorbeelden zijn echter uitsluitend voorbeelden van nawerking en die acht ik van verre weg de meeste beteekenis. Ongeloofelijk stil was het eind April in het duin; hier en daar vlogen een paar kneutjes op, maar ze gingen er knutterend van door en deden niet onrustig; de enkele doortrektapuiten waren verdwenen of onvindbaar (zie trekartikel); de leeuweriken zwierven rond door de nettenduinen of in de Schapendel, maar ze keken niet om, als ze na het opjagen neergestreken waren; ik had werkelijk niet gedacht, dat die winter zoo'n blijvenden invloed kon achterlaten.

Ik geloof zeker, dat verschillende paren zelfs niet tot nestbouw en broeden zijn gekomen; ik heb kneupaartjes zonder nest in menigte aangetroffen gedurende het heele broedseizoen wat andere jaren een hooge zeldzaamheid was. Absoluut zeker heb ik daardoor geen afname van het kneuenaantal kunnen konstateeren, wel van het aantal broedende vogels.

Noordwijk a/Zee.

JAN VERWEY.

(Wordt vervolgd)

¹⁾ In nestenzoekerstaal spreekt men van kneu, als een kneunest, van leeuwerik als diens nest bedoeld wordt. Voor oningewijden geeft dit vaak verwarring, maar in het zinsverband geeft het gauw geen last meer.